

Miljön i Europa

Fjärde utvärderingen
Sammanfattning

Alleuropeiska regionen – grupper av länder i denna rapport

Väst- och Centraleuropa (WCE)

- Europeiska unionen – 25 Medlemsstater (EU-25)
- Europeiska frihandelssammanslutningen (Efta)
- Andorra, Monaco, San Marino

Sydöstra Europa (SEE)

- Västra Balkan
- Bulgarien och Rumänien
- Turkiet

Östeuropa, Kaukasien och Centralasien (EECCA)

- Östeuropa
- Centralasien
- Kaukasien

- Utanför rapportens täckningsområde

Miljön i Europa

Fjärde utvärderingen
Sammanfattning

Från Kiev till Belgrad

Processen "Miljö för Europa" förenar idag 56 länder över tre kontinenter som gemensamt har att hantera utmaningarna inom miljöområdet. Som stöd för denna process har Europeiska miljöbyrå tagit fram en serie utvärderingar av miljön inom den alleuropeiska regionen för att tillhandahålla politiskt relevant, aktuell och tillförlitlig information om samspelet mellan miljö och samhälle.

Den första allsidiga utvärderingen av tillståndet i miljön inom den alleuropeiska regionen lades fram i Sofia 1995. Uppdaterade utvärderingar presenterades vid ministermötena i Århus 1998 respektive Kiev 2003.

Detta är den fjärde rapporten i serien. Där så är möjligt utvärderar rapporten utvecklingen, i första hand i förhållande till Europeiska gemenskapens sjätte miljöhandlingsprogram och miljöstrategin för länderna i Östeuropa, Kaukasien och Centralasien.

Rapporten har utarbetats i ett nära samarbete mellan en rad internationella organisationer, statliga institutioner och icke-statliga organisationer i området.

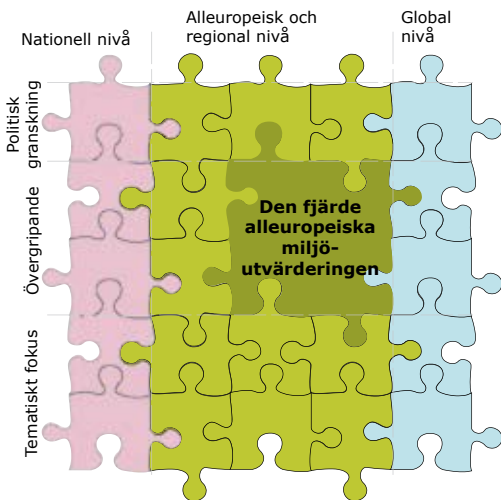
Trots att noterbara framsteg har gjorts i främjandet av miljöpolitik och hållbar utveckling i den alleuropeiska regionen, så brister genomförandet fortfarande när det gäller användningen av metoder som integrerar flera politikområden.

Ett framgångsrikt genomförande är beroende av att tydliga och realistiska mål sätts upp och att mekanismer finns för att följa utvecklingen.

Omfattning av den fjärde utvärderingen

Källa: Baserat på figur 1.5 i den fjärde utvärderingen.

Kvaliteten på miljöinformationen i regionen varierar fortfarande, med stora skillnader i tillgänglighet och tillförlitlighet. Det krävs omfattande insatser för att göra nödvändiga data och information inte bara tillgängliga, utan också mer jämförbara och tillförlitliga.

Socioekonomiska trender

Den alleuropeiska regionen uppvisar stor mångfald inom kultur och miljö. Mer än 870 miljoner människor bor i området, varav mer än hälften i Väst- och Centraleuropa (WCE), vilket gör Europeiska unionen (EU) till ett av världens mest tätbefolkade områden med fler än 100 personer per kvadratkilometer. Detta står i stark kontrast till de relativt glest befolkade områdena i Östeuropa och Centralasien, där befolkningstätheten i medeltal ligger väl under 20 personer per kvadratkilometer.

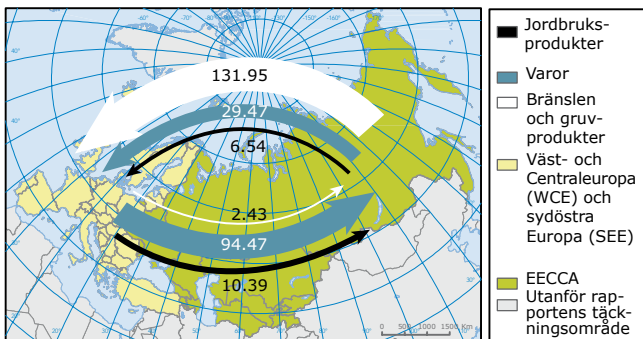
Ekonomisk återhämtning under senare år har lett till en ökning, i relativa termer, av nationalinkomsterna i princip i alla länder inom den alleuropeiska regionen. Den ekonomiska tillväxthastigheten har varit särskilt hög i sydöstra Europa (SEE) och i EECCA-länderna.

Den alleuropeiska regionen och dess delregioner: socioekonomiska nyckelindikatorer för 2005

	Landyta (1 000 km ²)	Befolkning (miljoner)	Inkomst (BNP per capita, USD)
Väst- och Centraleuropa (WCE)			
EU-15	3 243	385	22 337
EU-10	729	74	5 594
Efta och övriga WCE	468	12	36 550
Östeuropa, Kaukasien och Centralasien (EECCA)			
Östeuropa	17 943	204	2 034
Kaukasien	186	16	1 112
Centralasien	4 003	58	955
Sydöstra Europa (SEE)			
Västra Balkan	264	22	2 236
Övriga SEE	1 132	102	3 052

Källa: Baserat på tabell 1.2 i den fjärde utvärderingen.

Handelsflöde mellan WCE/SEE och EECCA under 2005 (miljarder USD)

Källa: Karta 6.1 i den fjärde utvärderingen.

I allt större utsträckning rör sig ekonomierna i EECCA-länderna bort från beroendet av jordbruksproduktion till att utveckla serviceindustrin. Relativt sett är dock EECCA-området fortfarande mer beroende av mineralutvinning och jordbruk, vilket ofta leder till betydande miljöpåverkan och stora mängder avfall.

Antalet oberoende stater i området har ökat från 33 till 53 mellan 1990 och 2007, samtidigt som EU utvidgades från 15 till 27 medlemsstater.

Miljö och hälsa: luftkvalitet

Luftföroreningar, framför allt i form av partiklar och marknära ozon, fortsätter att utgöra ett allvarligt hot mot människors hälsa. De förkortar den förväntade livslängden i WCE med nästan ett år och påverkar barnens hälsoutveckling.

De flesta luftföroreningarna har ökat med mer än 10 % i EECCA som en följd av den ekonomiska återhämtningen, det ökade transportarbetet och bristen på en effektiv politik för skydd mot luftföroreningar.

Inom EECCA hindrar den dåliga datakvaliteten en djuplodande utvärdering av luftkvaliteten och dess konsekvenser. De begränsade data som finns att tillgå indikerar dock att det största hotet mot hälsan i EECCA och SEE, precis som i WCE, kommer från små partiklar och deras giftiga beståndsdelar.

Procentuell förändring av utsläpp (2000–2004)

Förorening	WCE	SEE	EECCA
Kväveoxid (NO _x)	- 8.7 %	+ 5.7 %	+ 13.1 %
Svaveldioxid (SO ₂)	- 19.6 %	+ 1.5 %	- 10.3 %
Flyktiga organiska föreningar (VOC)	- 13.6 %	- 12.3 %	+ 11.2 %
Ammoniak (NH ₃)	- 2.6 %	- 5.7 %	- 14.4 %
Ozonbildande ämnen	- 11.3 %	- 2.1 %	+ 11.5 %
Partiklar (PM ₁₀)	- 9.7 %	+ 2.2 %	+ 12.6 %

Källa: Tabell 2.2.1 i den fjärde utvärderingen.

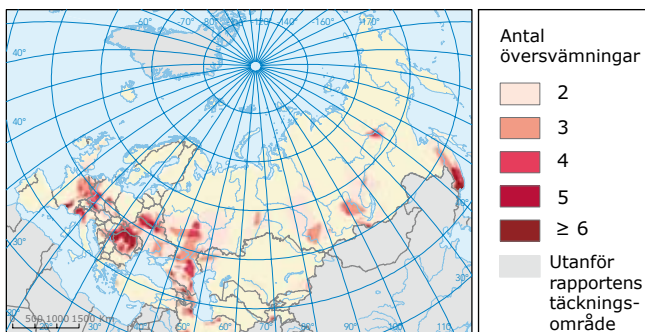

Miljö och hälsa: vattenresurser

Fler än 100 miljoner människor inom den alleuropeiska regionen har fortfarande inte tillgång till säkert dricksvatten och acceptabel sanitet. Inom EECCA och SEE har vattentillgång och sanitetsanläggningar kontinuerligt försämrats under de senaste 15 åren, vilket drabbat befolkningen på landsbygden hårdast.

En tredjedel av den alleuropeiska befolkningen lever i länder där vattenresurserna är mycket hårt belastade. Stora läckage vid distributionen av vatten, dålig förvaltning och underhåll av bevattningssystem och icke-hållbara odlingsmönster förstärker effekterna av torrperioder och vattenbrist.

Flodområden som drabbats av översvämning (1998–2005)

Källa: Karta 2.3.1 i den fjärde utvärderingen.

Miljö och hälsa: mark

Sedan Kievkonferensen har framsteg gjorts både vad gäller den politiska utvecklingen och tillgången till information. Det är dock ännu för tidigt att registrera några uttalade förbättringar i markresursernas tillstånd.

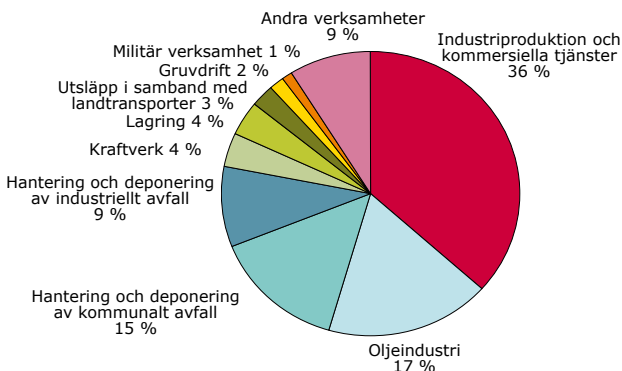
Mot bakgrund av de nuvarande riskernas komplexa natur, särskilt klimatförändringarna, behövs ett nytänkande kring hur faktabasen kan förbättras till stöd för åtgärder i mark.

Ett utbyte av bästa metoder mellan länder och regioner med likartade markförhållanden kan reducera saneringskostnaderna för olika hot mot markresurserna och lägga en viktig grund för samarbete.

Översikt över ekonomiska aktiviteter som orsakar markföroreningar i vissa WCE- och SEE-länder (procent av undersökta markområden)

Källa: Figur 2.4.2 i den fjärde utvärderingen.

Miljö och hälsa: farliga kemikalier

Den kemiska industrin har ökat globalt. Inom Europeiska unionen har produktionen av giftiga kemikalier ökat i nästan samma takt som den totala kemiska produktionen, i båda fallen har ökningen gått snabbare än för BNP.

Globaliseringen leder till att miljöbelastningen förskjuts till utvecklingsländerna och till att riskerna återimporteras via gränsöverskridande föroreningar och förorenade produkter.

Viktiga överenskommelser har nyligen drivits igenom vad gäller kemikaliepolitik och lagstiftning, både på europeisk och på global nivå. Inom EU inbegriper det en lagstiftning om registrering, utvärdering och godkännande av kemikalier (Reach), som trädde i kraft 2007. På internationell nivå antogs 2006 en strategi för internationell kemikaliehantering (SAICM).

Dessutom har en överenskommelse nåtts om ett globalt harmoniserat system för klassificering och märkning av kemikalier (GHS). Vidare har Stockholmskonventionen om långlivade organiska föroreningar liksom Rotterdamskonventionen om förfarandet med förhandsgodkännande sedan information lämnats (PIC) trätt i kraft.

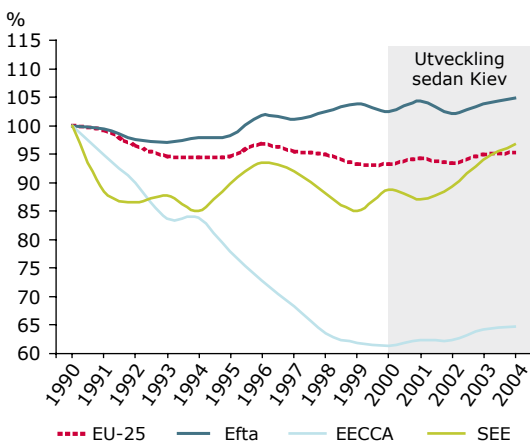
Klimatförändringar

Utsläppen av växthusgaser har ökat på senare år i de flesta europeiska länder och ökningen förväntas fortsätta. Många europeiska länder har antagit nationella program för att minska utsläppen, men vissa av länderna kommer ändå att få svårt att uppnå sina Kyotomål.

Kyotoprotokollets första åtagandeperiod under FN:s ramkonvention om klimatförändringar är bara ett första steg för att hantera klimatförändringarna.

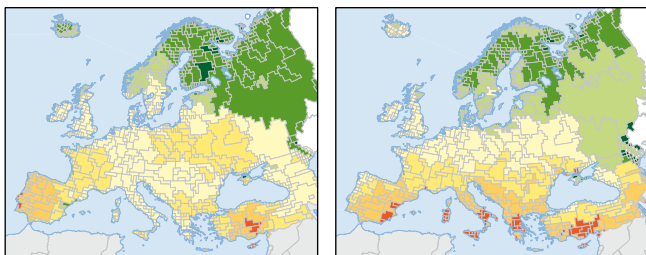
De globala utsläppen måste minska med upp till 50 % till år 2050 för att begränsa temperaturhöjningen till högst 2 °C över förindustriell nivå, vilket är det mål som EU har föreslagit och ser som nödvändigt för att oacceptabla effekter av klimatförändringarna ska kunna undvikas i framtiden.

Trender i totala utsläpp av växthusgaser

Källa: Figur 3.4 i den fjärde utvärderingen.

Beräknad årlig vattenföring i Europas floder på 2070-talet jämfört med år 2000

Baserad på data från två olika klimatmodeller:
ECHAM4 (till vänster) och HadCM3 (till höger)

Minskningar   Små förändringar   Ökningar

- 50 %   - 25 %   - 10 %   + 10 %   + 25 %   + 50 %

Utanför
rapportens
täcknings-
område

Källa: Karta 3.3 i den fjärde utvärderingen.

Vissa effekter av klimatförändringarna går inte att undvika och kommer att påverka de flesta sektorer inom samhällsekonomi och naturresurser — även om omfattande åtgärdsprogram genomförs. Det är därför också nödvändigt med anpassningsåtgärder inom alla samhällssektorer för att hantera dessa effekter. En politik för detta måste utvecklas och genomföras.

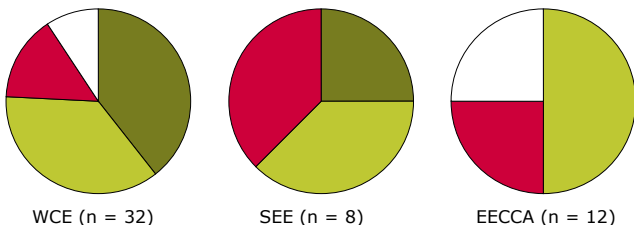
Biologisk mångfald

Minskningen av den biologiska mångfalden och förlusten av ekosystemtjänster fortsätter att vara ett allvarligt problem inom den alleuropeiska regionen. Dessutom fortsätter antalet invasiva främmande arter att öka i regionen.

Kievresolutionens övergripande mål att hejda förlusten av biologisk mångfald i regionen till 2010 kommer inte att kunna uppnås utan ytterligare insatser och ökade resurser. I enlighet med Kievresolutionen genomförs dock program för kommunikation, för utbildning och för att öka allmänhetens medvetenhet om problemet.

Betydande framsteg har gjorts när det gäller skapandet av ekologiska nätverk. Det alleuropeiska ekologiska nätverket och nätverket Natura 2000 håller på att ta form men det finns fortfarande inte tillräckligt med information om deras bevarandestatus.

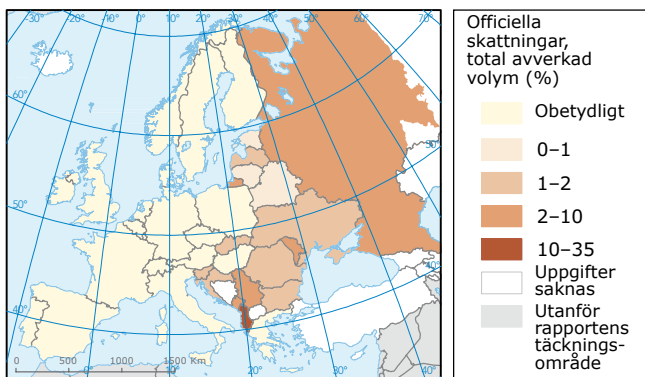
Framsteg i arbetet med att utveckla nationella strategier mot invasiva arter

- En nationell strategi mot invasiva främmande arter har upprättats eller arbetet med en sådan strategi har påbörjats
- Invasiva främmande arter har uttryckligen uppmärksammats i en nationell strategi/åtgärdsplan för biologisk mångfald som rapporterats till CBD (Konventionen om biologisk mångfald)
- Inga åtgärder på nationell nivå identifierade mot invasiva främmande arter
- Information saknas

Källa: Figur 4.12 i den fjärde utvärderingen.

Omfattningen av olaglig skogsavverkning i ett urval av länder (2000–2004)

Källa: Karta 4.5 i den fjärde utvärderingen.

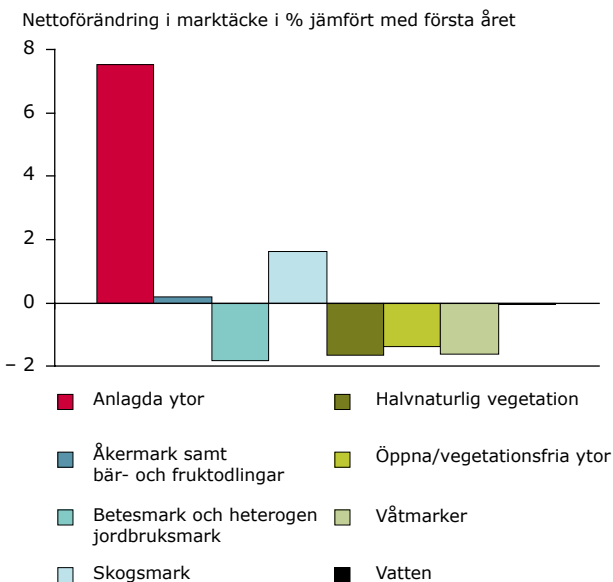
Miljömedvetenheten integreras mer och mer i skogs- och jordbrukssektorerna. Jordbruket påverkar likväl fortfarande den biologiska mångfalden i mycket stor utsträckning. Det särskilda politiska målet att identifiera jordbruksmark med "höga naturvärden" till 2006 har inte uppnåtts.

Havs- och kustmiljön

Eutrofiering är alltså ett problem i alla inlandshav och marina vatten i skyddade lägen inom den alleuropeiska regionen. Att reducera de diffusa utsläppen av näringsämnen, särskilt från jordbruket, är fortsatt en stor utmaning som kräver ökade insatser.

Överfiske är fortfarande utbredd i alla alleuropeiska hav. En förbättrad politik och hårdare kontroll av att lagarna efterlevs krävs för att fiskbestånden ska kunna återhämta sig — det gäller särskilt att stoppa olagligt fiske, men också att minska påverkan från fisket på hela det marina ekosystemet.

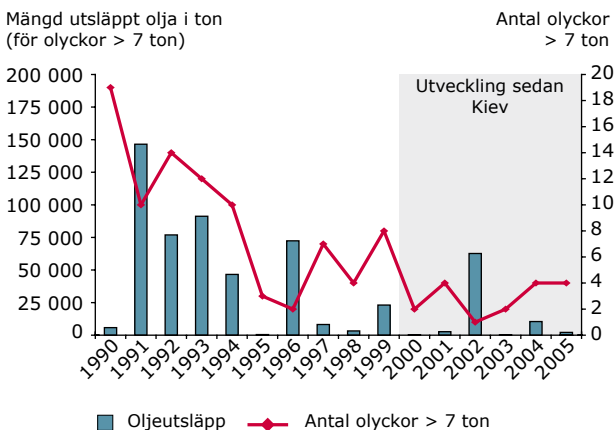
Förändringar i marktäckning inom en 10 km bred kustzon i 17 av de 22 medlemsstater i EU som har kust (1990–2000)

Källa: Figur 5.11 i den fjärde utvärderingen.

Oavsiktliga oljeutsläpp från tankfartyg i europeiska hav

Källa: Figur 5.8 i den fjärde utvärderingen.

Klimatförändringarna kommer sannolikt att påverka hav och kust och de marina organismerna. Anpassningsstrategierna bör inbegripa åtgärder för att reducera effekterna av annan påverkan än från klimatet. Detta för att öka havs- och kustekosystemens förmåga att hantera klimatförändringarna.

Åtgärder inom ramen för regionala havskonventioner och EU:s handlingsprogram har förbättrat vattenkvaliteten i haven i väst bland annat när det gäller vissa farliga ämnen. De strategier som genomförs för att förbättra det allmänt dåliga tillståndet i Europas havs- och kustmiljöer måste vara ekosystembaserade.

Hållbar konsumtion och produktion

Begreppen hållbar konsumtion och produktion har blivit mer framträdande inom det miljöpolitiska området sedan Kievkonferensen. De konkreta resultaten är dock få och genomförandestrategier och verktyg för att mäta miljöpåverkan måste införas.

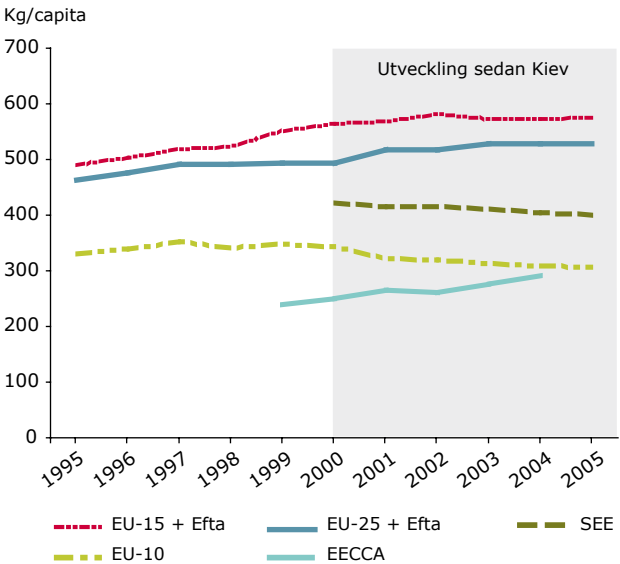
Räknat per person har resursförbrukningen varit stabil i alla regioner under de senaste åren och sambandet mellan resursförbrukning och ekonomisk tillväxt har i viss utsträckning brutits. Effektiviteten i resursutnyttjande varierar betydligt mellan länderna. Den är flera gånger högre inom EU-15 än inom EU-10 och SEE-länderna och upp till 20 gånger högre än inom EECCA.

Konsumtionsmönstren förändras snabbt, drivna av socioekonomiska förändringar. De typer av konsumtion som under en livscykel har störst påverkan på miljön är mat och dryck, privata transporter och boende. Inom EU kommer turism och flygresor att vara centrala områden för framtida påverkan.

Mer och mer avfall produceras inom den alleuropeiska regionen. Deponering, som miljömässigt är den minst attraktiva lösningen, är fortfarande den vanligaste metoden för att hantera avfall i området. EU:s medlemsstater har gjort vissa framsteg när det gäller att begränsa andelen hushållsavfall som går till deponi.

Många EECCA- och SEE-länder har tagit fram strategier och lagstiftning för avfallshantering, men dessa måste också genomföras ett effektivt sätt.

Insamlat kommunalt avfall

Källa: Figur 6.20 i den fjärde utvärderingen.

Att uppnå en ren och säker avfallsinsamling och deponering fortsätter att vara en utmaning. Ett än större problem i vissa EECCA-länder är att säkerställa miljösäkerheten vid och saneringen av områden där farligt avfall tidigare deponerats.

Sektorer: jordbruk

Det moderna, intensiva jordbruket påverkar ofta miljön genom att luft, vatten och mark används och förorenas. Å andra sidan har jordbruket positiva effekter på bevarandet av Europas landskap och den biologiska mångfalden.

Den konstbevattnade landarealen i södra EU-15 och SEE har ökat, vilket visar på ett allt intensivare jordbruk. Konstbevattning har ofta lett till minskade vattenresurser och försämrad vattenkvalitet, till försaltning och markförstöring — särskilt i södra och östra EECCA.

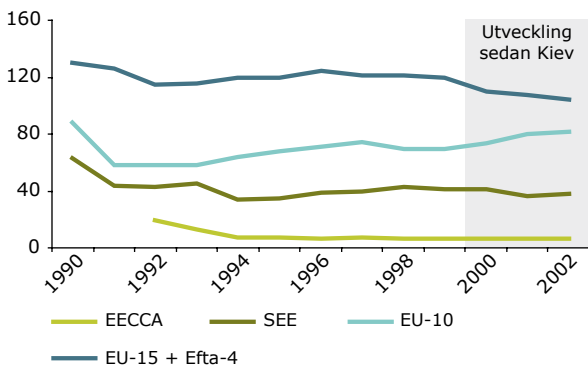
Större delen av SEE och EECCA kommer även i fortsättningen att behöva internationellt stöd för att bygga upp en bättre miljöförvaltning inom jordbrukssektorn.

Användning av gödselmedel per hektar jordbruksmark

Genomsnittlig förbrukning (kg/ha)

Källa: Figur 7.1.1 i den fjärde utvärderingen.

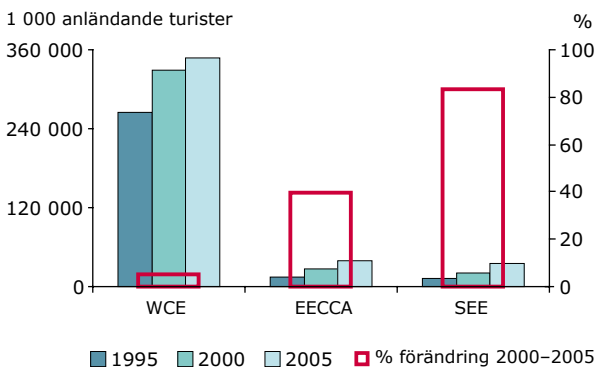
Sektorer: turism

Antalet internationella turister som anländer till den alleuropeiska regionen fortsätter att öka. Turismen är en av de största drivkrafterna för ökad efterfrågan på de mest miljöskadliga transportsätten: personbilar och, mer kritiskt, flygtrafik.

Kuster, öar och berg är särskilt känsliga områden för utvecklingen inom turismsektorn. Miljöförstöring, i vissa fall oåterkallelig, har redan inträffat på vissa resmål som är föremål för massturism.

Miljöpåverkan från turism beräknas öka till följd av ökat välstånd, förändrad livsstil och demografiska förändringar. Turisternas beteendemönster är en viktig faktor för hållbarheten inom sektorn.

Antal anländande internationella turister och procentuell förändring

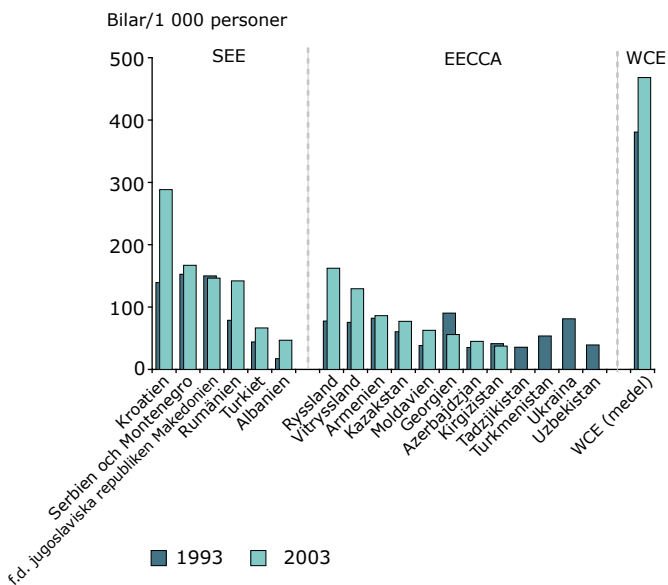
Källa: Figur 7.4.2 i den fjärde utvärderingen.

Sektorer: transporter

Transporternas energiförbrukning och utsläpp av växthusgaser ökar snabbt i SEE och WCE vilket följer den allmänna tillväxten inom transportsektorn. Energiförbrukningen och de utsläpp av CO₂ per capita som den leder till i WCE är fortsatt två till fyra gånger högre än i SEE och EECCA.

Att utveckla konkurrenskraftiga urbana transportlösningar är ett sätt att bekämpa trafikstockningar och problem med luftkvaliteten men också att öka trafiksäkerheten. För att kollektivtrafiken ska kunna bli konkurrenskraftig, måste städerna planeras och utvecklas med detta i åtanke.

Bilägande i Europa

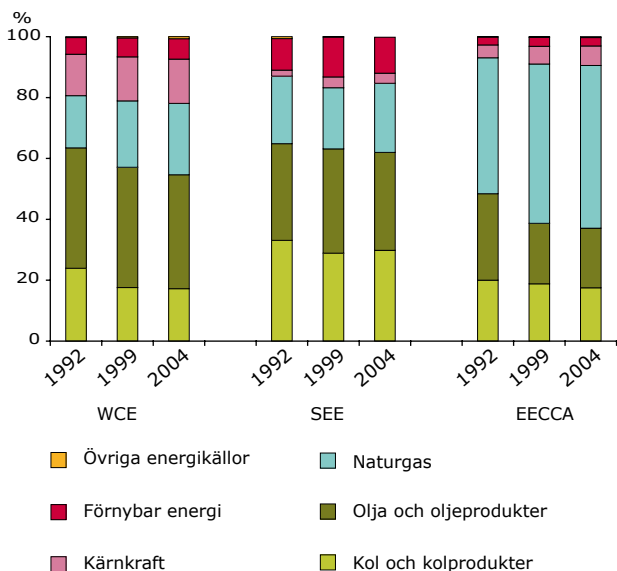
Källa: Figur 7.2.5 i den fjärde utvärderingen.

Sektorer: energi

Energiförbrukningen och de utsläpp av växthusgaser som den resulterar i har ökat i den alleuropeiska regionen sedan Kievkonferensen, trots energieffektivisering och ökad användning av förnybar energi i vissa områden. Denna trend förväntas fortsätta om inga kompletterande strategier och åtgärder genomförs.

Energimarknaderna i de tre alleuropeiska delregionerna är nära kopplade till varandra. En betydande andel av den naturgas och olja som importeras till WCE och SEE kommer från EECCA och denna andel förväntas öka betydligt fram till 2030.

Total energiförbrukning per energikälla

Källa: Figur 7.3.3 i den fjärde utvärderingen.

“Miljö för Europa” – viktiga händelser

 1991	Första ministermötet i Dobris Undertecknande: Konventionen om miljökonsekvensbeskrivningar i ett gränsöverskridande sammanhang (EIA-konventionen); protokollet om flyktiga organiska föreningar till konventionen om långväga gränsöverskridande luftföroreningar (CLRTAP) Ikraftträdande: NO _x -protokollet till CLRTAP
1992	Undertecknande: Konventionen om gränsöverskridande vatten (TWC); konventionen om gränsöverskridande konsekvenser av industriolyckor (CTEIA)
 1993	Andra ministermötet i Luzern
1994	Undertecknande: Svavelprotokollet till CLRTAP
 1995	Tredje ministermötet i Sofia
1996	Ikraftträdande: Konventionen om gränsöverskridande vatten (TWC)
1997	Ikraftträdande: Konventionen om miljökonsekvensbeskrivningar i ett gränsöverskridande sammanhang (EIA-konventionen); protokollet om flyktiga organiska föreningar till konventionen om långväga gränsöverskridande luftföroreningar (CLRTAP)
 1998	Fjärde ministermötet i Århus Undertecknande: Århuskonventionen (AC); protokollet om långlivade organiska föreningar (POPs) till CLRTAP; tungmetallprotokollet till CLRTAP Ikraftträdande: Svavelprotokollet till CLRTAP
1999	Undertecknande: Protokollet om vatten och hälsa till TWC; protokollet om marknära ozon till CLRTAP
2000	Ikraftträdande: konventionen om gränsöverskridande konsekvenser av industriolyckor (CTEIA)

2001 Ikraftträdande: Århuskonventionen (AC)

2002

2003

Femte ministermötet i Kiev

Antagande av EECCA-strategin
Kievresolutionen om biologisk mångfald
*Undertecknad, men inte i kraft (status juni 2007):
PRTR-protokollet till AC; protokoll om ansvarighet
till TWC; SEA-protokollet till EIA*

Undertecknande: Ramkonventionen om skydd
och hållbar utveckling i Karpaterna (Karpaterna-
konventionen)

Ikraftträdande: protokollet om långlivade
organiska föreningar (POPs) till CLRTAP;
tungmetallprotokollet till CLRTAP

2004

2005 Ikraftträdande: Protokollet om vatten och hälsa till
TWC; protokollet om marknära ozon till CLRTAP

2006 Ikraftträdande: Karpaterna-konventionen

2007

Sjätte ministermötet i Belgrad

2008

2009

2010

2011

Sjunde ministermötet i Astana

“Miljö för Europa” länderna

Albanien	Malta
Andorra	Moldavien
Armenien	Monaco
Azerbajdzjan	Montenegro
Belgien	Nederländerna
Bosnien och Hercegovina	Norge
Bulgarien	Polen
Cypern	Portugal
Danmark	Rumänien
Estland	Ryssland
f.d. jugoslaviska republiken Makedonien	San Marino
Finland	Schweiz
Frankrike	Serbien
Förenta staterna	Slovakien
Georgien	Slovenien
Grekland	Spanien
Irland	Storbritannien
Island	Sverige
Israel	Tadzjikistan
Italien	Tjeckien
Kanada	Turkiet
Kazakstan	Turkmenistan
Kirgizistan	Tyskland
Kroatien	Ukraina
Lettland	Ungern
Liechtenstein	Uzbekistan
Litauen	Vitryssland
Luxemburg	Österrike

Miljön i Europa
Dobris-utvärderingen

Sofia, 1995

Miljön i Europa
En andra utvärdering

Århus, 1998

Miljön i Europa
En tredje utvärdering

Kiev, 2003

Miljön i Europa
Fjärde utvärderingen

Belgrad, 2007

Mer information och länkar för att ladda ned rapporterna finns på
www.eea.europa.eu/pan-european

Europeiska miljöbyrån
Kongens Nytorv 6
1050 Köpenhamn K, Danmark

Tfn (45) 33 36 71 00
Fax (45) 33 36 71 99

Webbplats: eea.europa.eu
Förfrågningar: eea.europa.eu/enquiries

